

A veszprémi új városközpont utcaneveiről

Utcanévtörténeti adatok,
elméleti és gyakorlati kérdésekkel hangszerelve

SOMFAI BALÁZS

Az utcanév a mindennapokban a városon belüli biztos eligazodás záloga, a társadalom életében a mindenkori politika felfogásának érzékeny mutatója, a múltat illetően pedig a várostörténet sajátos lenyomata. Városunk utcaneveinek kialakulását és sorsát kutatni alapvető feladat, amely végső soron a távlatokban tervezett várostörténeti monográfia *előmunkálatainak* egyik grádicsa lehet. Indokolt tehát módszeresen foglalkozni az utcanevekkel.¹

Útirányok, útvonalak

Mint minden utcanévtörténeti vizsgálatban, a veszprémi Kossuth utca-környéki nevek ügyében is először az utcák, terek kialakulását kell ismernünk.

A Kossuth Lajos utca környékének, vagyis az új városközpontnak az utcatörténetében különösen fontos szerep jut a városunk esetében oly hangsúlyos domborzati viszonyoknak. A városnak ez a részlete a Cserhát déli darabján, a Séd völgyére lejtő terepnek a Hosszú-völgytől a dél felé eredetileg hosszabb Völgyikút-völgyig tartó szakaszán épült ki. Mivel Veszprém város helyének rendkívül változatos felszínén még ez a rész a legegyenletesebb, ezért itt alakult ki a távolsági utak viszonylag sűrű, legyezőszerű hálózata, legalábbis a Séd-től és a Várhegytől délre-délkeletre. Ezek sora nyugattól kelet felé haladva:

- a Hosszú-völgy–Kasza-völgy vonalán futó, Felsőörsre vezető út (eredetileg lent, a mai Erzsébet sétány–Füredi út nyomvonalán);
- a Szentkirályszabadjára vivő Szabadi út (a mai Brusznai u.–Bajcsy-Zsilinszky u.–Almádi út vonalán);
- az előzőből a mai Vörösmarty térnél kiágazó és a Látóhegy mellett a vörösberenyi szőlőhegyre vezető út (ebből mára semmi nem maradt, szerepét más utak vették át, helye beépült);
- a Romkút (hajdani jóvizű forrás, római eredetű régi falmaradványokkal Szentkirályszabadja határában) felé, majd tovább a Balaton északkeleti mellé-

kére, a „Balatonfőre” vezető út (ebből az útból ma az Ady E. utcának a Diófa utcáig tartó szakasza van meg);

– a Várpalota–Buda felé vivő út (amely a Kossuth utcával és folytatásában a Kossuth-iskolától kezdődő Budapest utcával azonos).

Fontos településtörténeti lépés volt, ahogy a Felsőörs felé vivő út a Cigánydomb tájékán idővel áttevődött a hátság peremére.² Így képződött a mai Mártírok útja, míg az eredeti szakasza gyalogúttá vált, ott halad most az Erzsébet sétány. Mivel a Mártírok útjának (akkor: Örsi útnak) a vonala a Szabadi utcát metszve tovább is tartott észak felé, közelebbi kapcsolatot hozott létre a Cserhát beépült részével úgy, hogy a mai (vagy nevében inkább tegnapi) Bástya-áruháznál kivezetett a mostani Kossuth utcára. Meg kell említenünk a legutóbbi újdonságot is: az Almádi út legbelső szakaszának az átkötését a korábbi Pártház melletti terjedelmes körcsomópontra a hajdani balatoni vasútvonal helyének felhasználásával. (Az utcanévadás aktusa itt még nem zárult le.)

Terek, térségek

Az utak elágazásai és kereszteződései hangsúlyossá tették ezeket a csomópontokat, ami többhelyütt terek kialakulásához vezetett. Így jött létre a mai Bajcsy-Zsilinszky u. és Mártírok útja találkozásánál az egykor József térnek, majd Károly térnek nevezett teresedés (java részét elfoglalta az 1907-ben épült Károly-templom); aztán közelében a Szabadi úttól az említett, berényi szőlőhegybe vezető út kiágazásánál a mai Vörösmarty tér, igaz, ebben szerepe volt az itt elterülő Balog-tó nevű sekély vízállásnak is, melyet 1895-ben megszüntettek;³ odébb a Palotai út mentén a Jutasi út torkolatánál a Széna tér vagy Palotai tér nevű közterület (ma a Kossuth-iskola és a Pártház – illedelmesebb újabb nevén: Zöld Ház – közötti térség).

Jelentős településtörténeti fejlemény, hogy területünkön alakult ki a város legnagyobb piactere, ill. vásártere. Mivel itt találkozott a közelebbi Balaton-felvidék és a Mezőföld termékeny mezőgazdasági vidékeiről bevezető számos út, könnyen adódott, hogy a Cserhátnak ez a része vált legalkalmasabbá vásárok tartására. Így lett a neve is Vásárállás. Az eredeti Vásárállás és a ma újból Szent Imre nevét felvevő reprezentatív tér közt azonban lényeges különbség mutatkozik. Mivel a Kossuth utca átmenő járműforgalmi szerepe megszűnt – mert áttevődött a mai Bruszniai és Mindszenty utcára (ez utóbbi a Budapest utca belső szakaszának elhatározott legújabb neve) –, a tér arca és nézete teljesen megfordult. A régi teret északról egy keskeny, egyetlen házsorból álló háztömb választotta el a Kossuth utcától, míg most a Hotel hosszúkás tömbje különíti el a teret dél felől a leendő Mindszenty József utcától.

Utcanevadás és emlékállítás

Táblázatunk folyamatában mutatja be a tárgyalt városrészlet utóbbi másfél évszázadbéli utcanévváltozásait. Milyen utcanévtani következtetéseket vonhatunk le belőle, és azok milyen társadalmi tanuláshoz vezetnek?

Mindenekelőtt: világosan kibontakozik a városok legrangosabb részeit gyakorta jellemző nagy lépés: *áttérés a természetes indítékú névadásról a tiszteletet kifejező névadásra*. Míg a természetes névadást az útirányt jelölő utcanévek (Palotai út, Szabadi út, Örsi út stb.) és a közterület használatát jelölő vagy ottani intézményt, intézményszerűséget jelölő nevek (pl.: Vásárállás, Vásártér, Posta utca) képviselik, addig a tiszteletet, hódolatot kifejező utcanévek leginkább – néhány más irányú megoldással, mint: Szabadság tér, Köztársaság tér, Partizán út – kiemelkedő személyiségeknek, a névadás korában elismertnek számító jeleseknél kívánnak névben emléket állítani.

A nagyjainknak, nemzeti hőseinknek emléket állító utcanévek története városunkban különösen érdekes. A várostörténeti kutatások jelen állapotában még nem tudjuk, hogy a temetőhegyi királynevelő utcák pontosan mikor kapták nevüket; sejtethető, hogy a reformkor vagy a '48-as forradalom kapcsán. Az 1885 óta városházként használt Kapuváry-ház előtti teret egyelőre ismeretlen korban nevezték el Babócsay Ferenc XVII. századi várkapitányról, ilyen néven alighanem az idősebbikről. A piactombi hajdani Petőfi utca név 1870 körül keletkezhetett; Kossuth Lajos 1894-ben, Andrássy Gyula szintén ekkoriban lett utcanévadóvá Veszprémben. Az egykori Gizella tér névbéli születése is homályos történet. A legtöbb személyről vett utcanév az *1907-es első átfogó utcanévrendezés*kor jelent meg városunkban. A város 121 közterületéből 52 kapott ekkor új nevet, e nevekből 29 valamely személynek állít emléket. Akadt köztük megelőlegezett név is, mint pl. Széchenyié, akiről a színház előtt kiképzendő teret kívánták elnevezni, de aztán ez elmaradt.⁴

Problémák, gondok

Az utcanévadás aktusának egyik indítéka tehát a jelentős személyek, ünnepelt eszmék ekképpen hangsúlyozott tisztelete – egyfajta szellemi emlékállítás lehet. Látnunk kell azonban azt is, hogy ez az alapján nemes szándék könnyen öncélúvá válhat, kitéve a politika szeszélyes széljárásának, minek eredményeként erősen sérül *a közterületnév voltaképpeni rendeltetése, legfontosabb funkciója: a tartós térbeli tájékoztatás, a biztos eligazítás a településen*. Ilyen szélsőségnek kell értékelnünk pl. azt, hogy az élharcos kommunista politikusról, Münnich Ferenc-ről halála után már 6 évvel teret nevezett el a hatalom Veszprémben, még hozzá az új, reprezentatívnak szánt városrész kellős közepén. A Párt-ház, a többnyire kiválasztottaknak szánt impozáns hatemeletes lakóház (a „Lordok Háza”), a Bástya-áruház és a korszerűnek mondott nagy szállodaépület (a „Hotel”) ölelésében kiképzett új városi főteret nevezték el róla.

Egészen más történelmi helyzetben, de hasonlóan erős politikai akaratból született a Horthy István utca közterületnév, a kormányzóhelyettes hősi halála után már alig fél évvel. Magát Horthy kormányzót pedig még életében tették meg utcanévadóknak Veszprémben.⁵ Két azonos családnévű személyről utcát elnevezni ugyanabban a városban – rikító példája az utcanév alapvető rendeltetését sutba dobó politikai fölényességnek és szakszerűtlenségnek! Ilyen döntést soha nem szabad hozni, mivel az élő gyakorlatban nem lehet bebiztosítani a keresztnév következetes használatát is az utcanévben, ami így folyamatosan zavart okoz a tájékozódásban.

Teljesen elvonatkoztatva a politikától, utcanévadás tekintetéből nyilvánvalóan aggályos, sőt, erősen kifogásolható döntések voltak ezek – a rideg történelmi tapasztalat az, hogy szerencsésebb dolog távol tartania magát az utcanévügynek a napi politikától, egyrészt a kellő időtáv és az igazságos megítélés biztosítása érdekében, másrészt pedig abból a megalapozott okból, hogy az utcanéveket sikerrel óvhasssuk meg a társadalmi rivalizálástól, a névadók tekintélyét is voltaképpen lejárató vetélkedéstől, versengéstől. Ezt a célt szolgálja minden település utcanévügyi szabályrendeletében az a várakozási idő, nálunk 20 év, amelyet a megtisztelésre kiszemelt személyiség halála után kell kivárni ahhoz, hogy közterület névadójaként lehessen tekinteni.

Tanulságos esetek

Elgondolkodtató dolgokkal nemcsak a jelenkor, hanem a múlt is szolgál. Az 1907-es, nevezetesen nagy, több mint ötven új utcanévet hozó utcanévrendezéskor – amelynek még a névadáson is túlmutató jelentőségű fejleménye volt az *áttérés az utcánkénti házszámozásra az addig az egész városra kiterjedő egyvégtében való házszámozásról*, a „népsorszámról” – az új utcanévjavaslatokat meg is indokolták, ami szintén példamutató, ám sajnos, nem mindig követett dolog. A városi közgyűlés ide vonatkozó 168/1907 sz. véghatározata indokoló részének egyik pontja így szól: „A képviselőtestületi közgyűlés a füredi útnak nevezett útvonalat Örs útnak [írva: Eörs utnak] nevezi el. [...] Árpád [...] egyik vezérének, Örsnek, ki Veszprémet elfoglalta s innét az ellenséget kiűzte, méltán állíthatunk szerény emléket egy [...] utca elnevezése által.” A tudomány mai állása szerint a korabeli veszprémi vár elfoglalói inkább Ösbő és Öse vezérek voltak,⁶ az utcanévben való emlékkállítás szándéka mégis egyértelmű. A névadás kiötlői azonban nem számoltak azzal, hogy az Örsre, azaz Felsőörsre vezető utat az emberek magától értetődően nevezik majd Örsi útnak – így az eredeti emlékkallító gondolat hamar elenyészett. Ennek tudatában sikertelen ötletnek kell minősítenünk az Örs út névjavaslatot.

Ugyanígyen balsikerű névadás történt bő fél évszázaddal később a Palotai úttal. E nevében addig sem monoton múltú útvonal 1950-től a karakteresen korjellemző, de – nyelvészetiileg szólván – teljesen motiválatlan Partizán út nevet viselte, mely

név a '70-es években már eléggé „égőnek”, terhesnek bizonyult. Szóban szerzett ismereteim szerint a magyar főváros három városelődje egyesítésének országosan is ünnepelt centenáris alkalmát találta 1973-ban a helyi hatalom megfelelőnek arra, hogy az amúgy is átépített Belváros utcarendezésével együtt ezt a részben új közterületi alakulatot Budapestről elnevezze.⁷ Az indíték tehát emlékállító jellegű, de mivel az út történetesen a főváros felé vezet, itt is hamar bekövetkezett az átértelmezése irányjelölő utcanévvé. Mondanom sem kell, hogy mennyi zavar keletkezett a névnek mindkét tagjában kétféleképpen való használatából (Budapest/Budapesti utca/út)! Ez bizony szakmailag máig megoldatlan esetnek számít.

Indokolt szándékok, átgondolt névadások

Az előzőkhöz képest sikeres névadásnak lehetünk tanúi a városrészlet közepén. Az egykori Münnich tér és környéke tavalyelőtti felújítását, korszerűsítését szerencsés kézzel kötötte össze városunk önkormányzata a közterületnevek rendezésével. Azzal, hogy a Mindszenty bíboros tiszteletére elhatározott utcanévbeli emlékállításként a Budapest utca leválasztott belső szakaszát fogadta el névhelyként, elérte, hogy a városközpontot három nagyon rangos és egymáshoz is méltó névadó személy neve által jelzett utca övezi. A Kossuth Lajos utcáról, a Bruszniai Árpád utcáról és a Mindszenty József utcáról van szó. A felújított rész központjában elhelyezkedő díszes tér névadójának pedig a városunk szellemiségéhez évezrede kötődő Szent Imrét választotta névadónak a döntéshozó testület.

A Szent Imre-hagyománynak sok évszázados egyház- és művelődéstörténeti múltja van Veszprémben. Amikor az 1930/31-es ünnepi Szent Imre-évben a térnek Szt. Imréről történő elnevezését szorgalmazta a városi hatóság, akkor az I. világháború, a forradalmi–ellenforradalmi események és különösen a trianoni békediktátum által okozott súlyos társadalmi válságból kivezető utat vélte megtalálni a Szent Imrekultuszban, a jövő zálogának, a magyar ifjúságnak a jövőendő építésére való felkészítésében az Imre herceg nevéhez fűződő magasztos eszmék (hit, erkölcs, bátorság, edzettség, tudás, fegyelmezetség, hazafiasság) népszerűsítésével. A két háború közötti neobarokk szellemiség már régen elmúlt, gyökeres változások sora zajlott le azóta. Úgy véljük azonban, hogy az ország és társadalma átfogó és szolidáris megerősítését szolgáló eszmék minden korban és minden égtájon vállalhatók. Ha a Szt. Imre névvel jelzett fentebbi eszmeiséget nyílt szívvel és befogadó szemlélettel, valóban XXI. századi módra fogjuk fel, az vállalható és követhető megoldás lehet ma is, különösen *Veszprémben, Szent Imre városában*, ahogy Gutheil Jenő nevezte városunkat. Ez az emelkedettségével példaszerű, összehangolt névadás bátran állítható más városok elé helyismeretileg is, utcanévtanilag is.

További fontos lépés a Hoffer Ármin rabbiról, tanárról és izraelita teológiai íróról való közterület-elnevezés, mely nemes gesztus a város zsidósága felé itt, a város

egykori hagyományos zsidó negyedében, ill. a gettó területén. Ezenkívül bátor jele annak, hogy kellő urbánus szemlélettel épp ideje már túllépni a hagyományos és a modern városrészekre egyaránt jellemző, szokásos és bizony unalmas utca–tér névkörön és még inkább a jóformán csak a járműközlekedésre alkalmas közterületekre vonatkozó névadáson. Itt ugyanis a Belvárosnak az egyik legforgalmasabb gyalogostengelye kapott sétányként önálló nevet. Az utcanévadási lehetőségek azonban még nem merültek ki ezzel, maradtak itt még a tájékozódás szempontjából elnevezendő, névtani tekintetből pedig elnevezhető közterületek.⁸

Megérdemel egy-két szót az újsütetű Főposta tér név is. Nem stilisztikai értéknek foka szerint, nem is kétségtelenül korrekt tájékoztató ereje miatt, hanem azért, mert mindezekkel együtt helytartalékként is szolgál egy távoli jövőbeli, alaposan átgondolt és jól megalapozott névadáshoz. Távlatosan ilyen fejleményekre is kell gondolni egy öntudatos polgári városban.

Még néhány kérdés

A cikkünkhöz tartozó táblázat nemcsak területileg, hanem időben is párhuzamosan, időszávokban mutatja a közterületnevek változásait vagy éppen állandóságát, így nem térhet ki az utcanevek történetjének minden mozzanatára.⁹

Akad a területen egy olyan utcanév, amelynek a helyes írásmódja gondot okozhat. A Bezerédj utca nevééről van szó. A névadó személyét az 1907. évi jegyzőkönyv nem adja meg – általánosságban említi a nevet a város és a vármegye múltjában szerzett érdemű családok nevei közt. Bizonyos tehát, hogy a „bezerédi” hangzású név utolsó magánhangzóját *j* betűvel író családról beszélünk, kiknek nevében hagyománytiszteletből áll ez a különös betű. Lényegében úgy, ahogyan sok más név esetében az ípszilon. Nem tévedés tehát a *Bezerédj* névalak!

Tudnunk kell, hogy a közterületi tájékoztatás rendje nem merül ki utcanevek adásában, ahogy azt sokan gondolják. *A renchez az áttekinthető és következetes házszámozás is hozzátartozik.* Akad tennivaló ezen a téren is, még hogyha ez okozhat is átmeneti kellemetlenséget, amelyet viszont a jövő érdekében el kell viselnie mindenkinek.

Végül egy névhasználati érdekesség. Az 1936–1937-ben megépült Völgyhíd, más néven Viadukt előtt is volt már Veszprémnek viaduktja! Hírlapi cikkek tanúsága szerint az 1909-ben kiépített (és 1972-ben oktalanul felszámolt) balatoni vasúti szárnyvonálnak a Palotai utat átívelő szép kőhidját nevezték Viaduktnak a veszprémiek.

Bárki tapasztalhatja, hogy az utcanevekhez mindenkinek megvan a hozzáfűzni-valója, szinte „mindenki ért hozzájuk”. Úgy gondolom, véleménye valóban bárkinek lehet, de az a vélemény csak akkor lesz hiteles és hasznos, ha az illető nem indulatból, hanem *sine ira et studio*, tehát harag és részrehajlás nélkül teszi, ha álláspontját

szakszerű igénnyel és módszeresen fogalmazza meg. Ehhez kíván segítséget adni ez az írás is.

JEGYZETEK

- ¹ Ez a tanulmány annak a kéziratnak a továbbírt változata, amely a veszprémi Vásárállásról megjelentetett levéltári kiadvány számára készült. (Vásárállás. Írta és szerk.: Márkusné Vörös Hajnalka. Kiad.: a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém, 2015: 368 + 11 oldal.) A kötet irodalomjegyzéke és első jegyzetszámai arra a kézíratra vonatkoznak.
- ² A városszerkezet átszerveződését szemléletesen írja le a két kiadásban is megjelent, monografikus részletekben gazdag Panoráma-útikönyv. [Bottlik Mihály, Éri István stb.: Veszprém. (Útikönyv.) Panoráma Kiadó, Bp., 1967: 55–58. old. Ugyanennek II., átdolgozott kiadásában: Veszprém. (Útikönyv.) Szerk.: Vajkai Aurél. Panoráma Kiadó, Bp., 1972: 63–64. old.] Lásd még: Balassa László: Gondolatok a településtervezés és a településkutatás összefüggéseiről (Veszprém példáján). Megjelent: A Dunántúl településtörténete, XI–XIX. század. A Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi és Pécsi Bizottságainak VI. konferenciája, Veszprém, 1984. (Konferenciakötet.) Szerk.: Somfai Balázs. Kiad.: MTA Veab, Veszprém, 1986: 9–16. old.
- ³ Korabeli hírlapi cikk: NN: A Balog tó betöltése s a hetipiac rendezése. = Veszprémi Független Hírlap, 1895/40 (IX. 28); 2. Újabban is megjelent: Pillanatképek a 19. századi Veszprémből. Vál. és szerk.: Csiszár Miklósné. Kiad.: EKMK, Veszprém, 2005: 68. old.
- ⁴ Az utcanévrendezésről és az utcánkenti házszámozás bevezetéséről a végső forrás: A Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára: Veszprém város levéltára: a képviselőtestületi jegyzőkönyvben: 168 Kgy/5920-1907 (VII. 4) sz. határozat (a kötet ceruzás 119–122. oldalán); ugyanott: a polgármesteri hivatal irataiban: az 1908-II-1924 és az 1908-II-2296 sz. ügyiratok.
- ⁵ Kalandos történet a *Horthy Miklósról való közterület-elnevezés* históriája! Bizonyosnak látszik, hogy az eszme Horthy 1921. július 1-jei veszprémi látogatása kapcsán született. (Horthy ekkor Pannonhalmán és Keszthely meglátogatása közt Veszprémre is sort kerített, a Nagyállomásnál dízsátor fogadta, a Kossuth utca végén és a Vár bejáratánál díszkapu várta, vonulásának útja a püspöki palotáig kavicsal-murvával volt fölhintve, tanúsítva, hogy merre is haladt őfőméltósága. A jelzett útvonalon kívül még a Megyeházba tért be.) Az, hogy az ország elsőszámú vezetőjének közterületnév adásával is hódoljanak, nem volt idegen a kor szellemétől. Budapesten (Kelenföldön, amerre 1919 őszén ünnepélyesen bevonult a fővárosba) már 1920-ban adtak ilyen utcanévet; Szegeden 1926-ban, Zalaegerszegen 1927-ben, Pápán 1930-ban (országjárása decenniumán), Pécsen 1940-ben. De mégsem mindenütt, Győrben pl. nem volt ilyen utcanévtörténeti fejlemény. A város tanácsa „a mai idők emlékéért meg akarván örökíteni”, azt javasolta a közgyűlésnek – írta a Veszprémi Hírlap 1921. augusztus 20-án –, hogy a Szabadi utcát és folytatásában az Almádi utat nevezze el Horthy Miklósról. A rendkívüli városi közgyűlés másnap össze is ült és egyebek közt utcanévügyben is döntést hozott. Csak az a baj, hogy ezúttal kimaradt a jegyzőkönyvből az érintett utcanév vagy utcanévek tényleges felsorolása, mindössze a megfelelő ügyirat száma van bejegyezve! A várostörténet nagy kárára azonban az az ügyirat viszont nem maradt az utókorra! Hogy valószínűleg mégis ekkor, azaz 1921. augusztus 21-én történt az utca-keresztelő, arra abból lehet következtetni, hogy az évben később már nem tárgyaltak utcanévügyet, viszont a Veszprémvármegye című lap cikkírója 1922. április 25-én amiatt méltatlankodik, hogy a Szabadi utca és az Almádi út házaira még mindig nem kerültek fel „a már régebben” elhatározott új nevet, a Horthy Miklós utca nevet viselő táblák. Mi lehetett az oka a késlekedésnek? Tudnunk kell, hogy Horthy helyzete nem volt még olyan szilárd 1921 nyarán-őszén, mint később, hiszen IV. Károly király még visszatérésével kísérletezett. Továbbá, a Dunántúlon vagy legalább némely táján a királpártiság valamivel hangsúlyosabb volt, mint az ország más része-

in. Talán ezek a körülmények is magyarázzák, hogy a városi hatóság nem nagyon sietett az új utca- és házszámtáblák kihelyezésével. További kérdés az új név társadalmi tudatosodása, tény, hogy pl. a Veszprémi Hírlap hirdetéseinek szövegében is csak 1923 elejével adja át a helyét a Szabadi utca az „új” névnek. – A hivatkozott levéltári forráshelyek: Veszprém város tanácsának 1204/1921 (VI. 22) Tü. sz. és 1619/1921 (VIII. 17) Tü. sz. határozatai, közgyűlésének 106/1921 (VIII. 21) sz. napirendi pontja, ill. a hozzá tartozandó, de már fellelhetetlen 11.838/1921 ikt. sz. irat. Hírlapi cikkek: Horthy Miklós kormányzó Veszprémben. = Veszprémi Hírlap, 1921/76 (VII. 2): 1–2. old., Utcaelnevezések = Ugyanott, 1921/96 (VIII. 20): 3. old. (Kovács Győző hívta fel rá a figyelmemet) és Utcák elnevezése = Veszprémvármegye, 1922/33 (IV. 25): 4. old. (a Múltidéző VI. kötetének 142. oldalán közölte már 2008-ban Csizsár Miklós). Meg kell jegyezni, hogy ez a Horthy-látogatás és az utcanév kora és eredete nővum mind Veszprém város lexikonának, mind Hungler József Veszprém településtörténete c. kötetének adataihoz képest.

⁶ Lásd: Gutheil Jenő: Az Árpád-kori Veszprém. Sajtó alá rend.: Kredics László. Kiad.: Megyei levéltár, Veszprém, 1977 [tkp. 1978!]: 36–39. old.

⁷ Az 1973. június 1-jén meghozott 24/1973 sz. tanácsülési határozat a „Budapest utca” névalakot rögzítette. Megjegyzendő, hogy a határozat folyamánként a műszaki osztály nyomban intézkedett és tájékoztatott minden egyes épület új házsámának megállapításáról is.

⁸ Az utcanévtan igényes szemlélete azt diktálja, hogy fontos közlekedési útvonalak – a rájuk való házsámozás lehetőségétől vagy szükségességétől függetlenül – ne maradjanak név nélkül. Sokatmondó példája ennek az, hogy a most tárgyalt területen elhelyezkedő járműparkolók megközelítését szóban úgyszólván lehetetlen körülírni bárki érdeklődő, főleg idegen számára. Az ilyen állapotok aligha öregbítki a város hírnevét az idegenek előtt, amiben nem vigasz, hogy más városokban is ugyanez a helyzet.

⁹ A „korszerűtlennek és elavultnak” nyilvánított veszprémi utcanévek ügyével pl. már 1948-ban is foglalkozott a város közgyűlése. Április 22-én az 59. sz. határozatával 22 utca nevéét akarták megváltoztatni a Nemzeti Bizottság előterjesztése alapján. Különös, de közülük csak 7 név megváltoztatása ment át később a gyakorlatba, ezekből 4 esik a tárgyalt városrész területére: a Bajcsy-Zsilinszky utca, a Marx tér, a Köztársaság tér és a Mártírok útja új neve. De még ez sem történt meg egyszerre! A közgyűlés ugyanis 1949. június 24-én, 34. sz. véghatározatával hatályon kívül helyezte az előző évi döntését és új elhatározásra jutott. Ezúttal 17 közterület nevéét változtatták meg, részint szűkítve, részint újabbakkal bővítve az érintett utcák körét. Mi sem jellemzőbb a névadás szándékának mozgatórugóira, mint az, hogy az esetek túlnyomó többségében ekkor is a személyeknek történő emlékéllítés érvényesült, politikailag ugyanolyan irányban. És ennek a 17-nek is csak a kisebbsége, 8 név adása volt távlatilag sikeres, nem egészen azonosan az 1948. évi esettel, de az ott említett 4 név ezek közt is megtalálható. (További tanulsággal járna, ha azt vizsgálnánk, hogy a mindkét esetben sikertelenül felhozott névadók, pl. Ságvári Endre, Somogyi Béla, Szabó Gáspár miként váltak mégis később, másutt utcanévadóvá.) – Végeredményben háromszor született azonos értelmű döntés a fentebb említett és a vizsgált területre eső 4 közterületnév ügyében 1948–1950 során. A folyamat egészét tekintve, a végleges névváltoztatás véleményem szerint leginkább az 1950. április 4-i jelképes alkalomhoz köthető.

TOVÁBBI AJÁNLOTT IRODALOM

Kristó Gyula: Történeti névtan: Helynévtan. Megjelent: A történelem segédtudományai. Szerk.: Kállay István. ELTE BTK, Bp., 1986: 319–325. old.

Eperjessy Kálmán: A magyar falu története. Gondolat K., Bp., 1966: 304 oldal. Különösen: 106–110. old.

Péter László: Szeged utcanévei. Kiad.: Szeged VTVB Ig. Oszt., Szeged, 1974: 392 oldal + térkép-

- melléklet. A kötet 58–81. oldalán mindmáig érvényes módszertani intelmek! (*Az utcanévadás tízparancsolata* címmel a szerző neve alatt az interneten is kereng egy hasonló összeállítás.)
- Ráday Mihály–Mészáros György–Buza Péter: Budapest teljes utcanévlexikona. Dinasztia Kiadó–Gemini Budapest Kiadó, Bp., 1998: 471 oldal. Adattár, utcanévtörténetek, névmagyarázatok. Hasznos segédkönyv.
- Szuperanszkaja, Alekszandra Vasziljevna: Sto takoje toponimika? [Mi is az a helynévtan?] Izd. Nauka, Moszkva, 1985: 176 oldal. Magyarra lefordítva remek kézikönyv lenne!
- Tóth József: Tapolca hagyományos utca- és dűlőneveinek története. Tapolca, 1993: 96 oldal + mellékletek. A 2016 február végén elhunyt szerző nagyszerű műve, mintaszerű, tömör utcatörténetekkel.
- Veszprém megye földrajzi nevei. IV. kötet: A Veszprémi járás. Szerk.: Balogh Lajos, Ördög Ferenc, Varga Mária. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp., 2000: 750 oldal. Veszprém város 1053 ponton azonosított földrajzi neveit (közte Kádárta neveit is) lásd a 250–288. oldalon!
- Reichert Henrik: Úgy, ahogy volt... Kortörténet Veszprémből, 1926–1951. Szerk.: Praznovszky Mihály. Szerzői kiadás, Veszprém, 2006: 269 oldal. Benne: Somfai Balázs: Áttekintés Veszprém város utcaneveinek változásairól, 1950–1991; válogatott jegyzék (260–262. old.).
- Cserhát. Képes helytörténeti album. Szerk.: Márkusné Vörös Hajnalka. A Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém, 2013: 272 oldal. Benne: Somfai Balázs: A Cserhát utcái (37–45. old., közte sok kép).
- Somfai Balázs: Miklós utca, Tobak utca, Nagyhid. A (veszprémi) Séd-völgy névkinéséről. = A Séd völgye Veszprém. Szerk.: Géczy János. Bősze Ferenc kiadása, Veszprém, 2000: 129–138. old. A tanulmányban településtörténeti részletek is. Az írás végén lehozott táblázat, sajnos, hibásan, korrekció nélkül jelent meg, a helyeset bárkinek átadom.
- Pacsuné Fodor Sára: Várpalotai utcák névadói. Kiad.: Városszépítő és -védő Egyesület, Várpalota, 2000: 64 oldal. Benne: Somfai Balázs utcanévügyi szakvéleménye, 1990 (16–20. old.).
- Somfai Balázs: Sikerek és kudarcok a történetiség érvényesítésében a városszépítő–honismereti mozgalomban. (Címeralkotás, utcanévrendezés, emlékjelállítás.) = Értékmentő, XV/4 (Bp., 2005): 3–7. old.
- Somfai Balázs: Emlékhely – emlékjel – identitás. (A megemlékezési módokról stb.) = Magyarságtudományi kutatások, I. A kultúra, a tudomány és a nemzet helyzete a Kárpát-medencében. (Konferenciakötet.) Szerk.: Garaczi Imre, Szilágyi István. Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, Veszprém, 2010: 253–258. old.
- Somfai Balázs: A táblacserétől az utcanévrendezésig. Utcanévbizottsági tapasztalatok Pápán a rendszerváltás után. Megj.: A pápai névtani konferencia (2009) előadásai. Szerk.: Tungli Gyula. Kiad.: Pápai Művelődéstörténeti Társaság és a Pannon Egyetem Pápai Intézete. Pápa, 2011: 41–48. old.
- Somfai Balázs: Rend, hagyomány, fantázia. Három veszprémi évtized utcanévügyi tapasztalataiból. Megj.: Az emlékörzés szolgálatában. Tanulmányok Bándi László 70. születésnapjára. Szerk.: Csiszár Miklós. Kiad.: Veszprémi Szemle Várostarténeti Kha., Veszprém, 2012: 111–117. old., további szakirodalmi ajánlással.

*

A munkámhoz nyújtott segítségéért köszönetet mondok: munkám messzemenő támogatásáért régi munkahelyemnek, a megyei levéltárnak, Szabóné Vörös Györgyi könyvtárosnak, az EKMK Helyismereti Gyűjteménye vezetőjének és Lamos Péter mérnöknek, a Polgármesteri Hivatal Városszépítészeti Irodája korábbi irodavezetőjének. Köszönettel tartozom önzetlen segítségéért Kovács Győző és bátorításáért Csiszár Miklós uraknak is.

Vázlatos áttekintés a Kossuth Lajos utcától délre elterülő új veszprémi városközpont.
az egykori vásárállás környéke utcaneveinek változásairól (XIX. szd. közepe–XXI. szd. eleje)

Jelenlegi név vagy a közterület körülírása:	Hagyományos (történelmi) név, népi név, 1907 előtti név:	Hivatalos utcanevadás: új név adása (* = 1907. VII. 4), ill. a korábbi utcanev hivatalos megerősítése:	A két háború közötti név, 1945 előtti név-változtatás:	Hivatalos utcanevmegállapítás 1945 után (* = 1950. IV. 4):	Utcanévmegállapítás a Belváros átépítése után (* = 1973. VI. 1), a rendszerváltás előtt érvényes név:	A rendszerváltás utáni névrendezés (* = 1991. IV. 26), névmegállapítás:
Kossuth Lajos utca (a Szabadság tértől a volt Pártházig)	Palotai út, Palotai utca	1894: Kossuth Lajos utca	Kossuth L. u.	Kossuth L. u.	Kossuth L. u.	Kossuth L. u.
Kossuth Lajos utca (az aluljárón túl)	Széna tér	* Palotai tér	Palotai tér	* Köztársaság tér	* A Münnich Ferenc tér része (!)	A Kossuth L. u. része
Brusznay Árpád utca	A Szabadi utca (Szabadi út) belső szakasza	1921(?): a Horthy Miklós utca része	A Horthy Miklós u. része	(1945: Szabadi u.) * A Bajcsy-Zsilinszky Endre utca része	A Bajcsy-Zs. u. része	* Brusznay Árpád u. (Leválasztva a Bajcsy-Zs. utcából!)
Mindszenty József utca	Vásárállás, a Vásártér déli sávja	* A Búzapiac tér része 1930: a Szent Imre tér része	A Szt. Imre tér része	* A Rákóczi tér része	* A Budapest utca újonnan létrejött belső szakasza	A Budapest utca része 2015: Mindszenty József utca. (A Budapest utcából leválasztva!)
Szent Imre tér	Vásártér, Piac. (A tér észak felé zárva!)	* Búzapiac tér 1930: Szent Imre tér	Szt. Imre tér	* Rákóczi tér	* Münnich Ferenc tér. (A tér északra megnyitott, délről lezárult!)	A Kossuth L. u. része 2014: Szt. Imre tér
Szabadság tér	Babócsay tér, Városház tér. (A mai Szabadság térnek csak a déli része!)	1894: Szabadság tér	Szabadság tér	Szabadság tér (* Egyesítve a tőle északra fekvő Gizella térrel, így a Gizella tér név megszűnt!)	Szabadság tér	Szabadság tér
Haubner Máté park	(Jelenlegi helye beépítve.)	–	–	–	(Helye a Bajcsy-Zs. u. elejének parkosított része.)	* Haubner Máté park része.)

Főposta tér	– (Helyén a korabeli Kerekeskút u. és Kereszt u. déli torkolata.)	–	–	–	A Kossuth L. u. része (!) (Helye bontásokkal alakult ki.)	2014: Főposta tér
Hoffler Ármin sétány	A Vásárállás, Vásár tér nyugati széle	(A Búzapiac tér, Szt. Imre tér nyugati széle.)	(A Szt. Imre tér nyugati széle.)	(A Rákóczi tér nyugati széle.)	(Név nélküli gyalogút a Münnich Ferenc tér nyugati szélén.)	(Gyalogút) 2014: Hoffler Ármin sétány
(A Károly-templom előtti-melletti térség)	József tér	* Károly tér	Károly tér	* Marx Károly tér	Marx Károly tér	(A környéken való bontások és építések következtében térként megszűnt!)
Mártírok útja	Füredi út	* Őrs(!) út	Őrsi(!) út	* Mártírok útja	Mártírok útja	Mártírok útja
Vörösmarty tér	(A Balog-tó körüli térség.)	* Vörösmarty tér	Vörösmarty tér	Vörösmarty tér	Vörösmarty tér	Vörösmarty tér
Bajcsy-Zsilinszky Endre utca	A Szabadi utca (Szabadi út) külső szakasza	Szabadi utca 1921(?); Horthy Miklós utca	A Horthy Miklós u. része	(1945: Szabadi u.) * Bajcsy-Zsilinszky Endre utca	A Bajcsy-Zs. u. része	Bajcsy-Zs. u.
Bezerédj utca	Posta utca	* Bezerédj utca	Bezerédj u.	Bezerédj u.	Bezerédj u.	Bezerédj u.
Ádám Iván utca	(Utca a Todescotelepen.)	1925: Ádám Iván utca	Ádám Iván utca	* Fürst Sándor utca	Fürst Sándor u.	* Ádám Iván utca
Almádi út (az új körösomóponttól kifelé)	(A vasúti pályatest melletti út.)	–	Testőr út	–	1978: Tersánszky Józsi Jenő u.	(„Murvás parkoló”) Döntés előtt: Almádi út. (Meghosszabbítva a városközpont felé!)
Ady Endre utca	Vesztőhelyre vezető út	Látóhegyi út	Látóhegy utca, Látóhegyi utca	* Beloiannisz utca	Beloiannisz u.	* Ady Endre utca (Meghosszabbítva a városközpont felé!)
Budapest utca	Palotai út	Palotai út	Palotai út 1943: Horthy István u.	(1945: Palotai út) * Partizán út	* Budapest utca	A Budapest utca megmaradó része

A rövid ideig tartó politikai korszakok (1919; 1944–1945; 1956) utcanévügyileg nem érintették ezt a városrészt.

Némely esetben a névadás vagy névváltozás kora egyelőre nem állapítható meg pontosan.

Egyes közterületneveket a gyakorlatban következtlenül írtak.

Összeállította: Somfai Balázs, Veszprém, 2016